

MAMMUTTITEHTAITA URALILLA
 TICCIH2003-KONFERENSSI VENÄJÄLLÄ
 10.–17.7.2003

Tuija Mikkonen

“Tehdasalue kattaa 1200 hehtaaria... Kombinaatti työllistää yli 30000 henkilöä... Yhtiöllä on 30 päiväkotia työntekijöiden lapsia varten”, latelee museonjohtaja lukuja, joita kirjoitan kiireesti muistilehtiöni. Osoitan piirtämiäni numeroita vieressä istuvalle itävaltalaiselle kollegalle ja kysäisen, olinko tosiaan ymmärtänyt luvut oikein. Istun Nizhnyj Tagilin metallikombinaatin tehdasmuseossa, josta kiertokäynti tehdasalueelle alkaa. Tehtaan johtaja ei tällä kertaa päässyt vastaanottamaan arvostettua ulkomaista asiantuntijaryhmää, sillä hän oli parhaillaan avaamassa työntekijöille vastikään valmistunutta asuin kerrostaloa. Museossa selviää kaivannaisten rakenne, metallien käyttökohteet ja niistä valmistetut tuotteet. Metallin sulattamon toiminta esitetään huoneen kokoisella pienoismallilla, johon opas näpsäyttää sähköt päälle ja saa näin malmikärryt liikkeelle. Tehtaalle töihin pyr-

Käytöstä kauan sitten pois jäänyt raudansulattamo toimii nyt valtavana avomuseona. Konferenssivieraat pohtivat kuumeisesti, miten restauroida ruostuneet putket ja laitteet...
 Kuva: Tuija Mikkonen.

kivät tuodaan työhaastattelujen yhteydessä museoon tutustumaan tehtaan toimintaan ja historiaan. Museo olisi hyvä esimerkki suomalaisillekin teollisuusyrityksille. En tahdo millään pysyä oppaan tahdissa, sillä takerrun aina edelliseen huoneeseen. Aikataulumme on kuitenkin tiukka ja linja-auto odottaa pihalla viedäkseen meidät Venäjän suurimman teollisuusyrityksen tehdasalueelle.

Vuonna 1940 perustetun Nizhnyj Tagilin metallikombinaatin päätuotteita ovat rautatiekiskot ja junavaunujen pyörät sekä erilaiset teräspalkit. Tehtaan erikoisuutena on vanadiumin käyttöön perustuva teräksen valmistus. Linja-auto pyörähtää liikkeelle ja viiletämme ränsistyneiden teollisuushallien

ja punaruskeaan ruostevaippaan peittyneiden masuunien ilmanpuhalluslaitteiden ohitse. Tehtaalla oli aikoinaan parikymmentä masuunia. Tällä hetkellä käytössä on vain viisi ja kaksi uutta on parhaillaan rakenteilla. Raunioista huolimatta tehdas on ripeästi kehittyvä ja moderni tuotantolaitos.

Pysähdymme erään matalan tehdasrakennuksen päätyyn. Oppaamme kertoo tämän hallin olevan 1,5 kilometriä pitkän. Astumme sisään valsaamoon, jonka sanotaan olevan maailman suurin. Keltaisena hehkuva notkea tukevan hirren mittainen rautapalkki pullahtaa kolisten kylki edellä uunin aukosta ulos ja nytkähtää kuljetuspyörät vinkuen pää edellä liikkeelle. Metallinen jytinä säästää teräspalkkien matkaa pitkän valsaamo. Jokaisessa työstövaiheessa palkkia litistetään, käännetään ja taas litistetään, kunnes se usean vaiheen läpikäytyään on saanut halutun muodon ja mitan. Katon rajassa sijaitsevasta 'ohjaamosta' säädetään palkin muoto sekä tarkkaillaan tuotannon kulkua. Kiipeämme takaisin bussiin, joka vie meidät samaisen tehdashallin toiseen päähän, jossa palkit katkaistaan ja viimeistellään. Yritän tähystellä tehtaan alkupäähän: onkohan rakennus tosiaan puolikoista kilometriä pitkä?

MOSKOVAN NÄHTÄVYYKSIÄ

Vierailu Nizhnyj Tagilin metallikombinaatissa Uralilla oli TICCIIH:n (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) XII:n konferenssin runsaasta ohjelmasta mieleenpainuvuin kokemus. Eikä ihme, että konferenssin pääteema oli suurten teollisuusalueiden ongelmat. Konferenssi alkoi Moskovassa 10. heinäkuuta työryhmätyöskentelyllä. Yli sadan konferenssivieraan joukossa oli edustajia lähes kai-

kista Euroopan maista ja lisäksi Yhdysvalloista, Kanadasta ja Japanista. Suomea konferenssissa edusti Tuija Mikkonen, joka omassa puheenvuorossaan pohti Internetin ja nykyaikaisen tietotekniikan hyväksikäyttöä teollisuusperintöalan koulutuksessa ja opetuksessa.

Moskovan ohjelmasta jäivät erityisesti mieleen teollisuussukuja esittelevä museo, vuonna 1922 valmistunut arkkitehtuurin ja konstruktitekniikan taidonnäytteisiin kuuluva insinööri V. Shuhovin suunnittelema 150 metriä korkea radiotorni sekä samaisen Shuhovin ja arkkitehti K.Melnikovin piirustusten mukaan vuonna 1929 valmistuneet linja-autotallit, joita peruskorjataan kulttuurikeskukseksi. Kuten arvata saattaa, ongelmana uudiskäyttökohteessa ovat myrkykasaumat rakennuksen seinissä ja maapohjassa. Entisen Krasnie tekstilshshiki -tekstiilitehtaan alueen uudiskäyttöprojekti Jakimanskajan rantakadulla vaikutti kovin tutulta. Punatiiliset rakennukset kaupungin nykyisessä ydinkeskustassa ovat kohonneet kylki kylkeen vuodesta 1846 alkaen. Teollinen toiminta loppui 1990-luvun alussa tekstiilitehtaan muuttaessa kaupungin laitamille. Tukevarunkoisia tiilirakennuksia ei haluttu purkaa, vaan niitä on peruskorjattu liiketiloiksi. Julkisivuista voi vielä lukea alueen historiallisia kasvoja, mitä projektin vetäjä korostikin. Uudistetut sisätilat sen sijaan toistavat steriilejä standardiratkaisuja. Tavallisuudesta poikkeava oli kauppias- ja liikemiessukuja esittelevä museo. Tämä kymmenisen vuotta sitten perustettu yksityismuseo toimii myös liikemiessukujen jäsenten tapaamispaikkana. Kun joku vieraista kysäisi, olisiko parempi ryhmitellä näyttely toimialakohtaisesti, totesi museon johtaja välittömästi, että se ei olisi hyvä ratkaisu, sillä ihmiset haluavat tutustua nimenomaan tiettyjen sukujen historiaan. Näyttelytauluista

”Minun tehtaani on ylpeyteni” kertoo taulu Solikamskin putkitehtaan portin pielessä. Kuva: Tuija Mikkonen.

löytyi muun muassa sellaisia nimiä kuin Rubinstein, Stanislavskij ja Helmholtz.

METALLITEOLLISUUTTA URALILLA

Matka jatkui neljäntenä päivänä Uralille Ekaterinburgiin (entinen Sverdlovsk), jonka katukuvasta erottuu elinvoimainen 1920-luku. Tuolloin kaupungista aiottiin tehdä Venäjän Neuvostofederaation pääkaupunki. Yhä edelleen on kaupungin pääväylän Leninin valtakadun varrella lukuisia Sverdlovskin konstruktivismiin kauteen lukeutuvia rakennuksia: kirjapaino/kustantamo, pääpostitalo, vuosina 1929–36 rakennettu puolueen virkailijoille suunniteltu kortteli ja useita asuin- ja liikeyrakennuksia.

Keski-Ural on jo vuosisatoja ollut Venäjän metalliteollisuuden keskuksia ja yhä edelleen siellä toimii useita metallitehtaita. Toiminnasta poistetut masuunit ja muut rakenteet on jätetty paikalleen, ja ne toimivatkin nyt oivallisena runkona tehdasmuseoille. Hieman yllättävän esityksen teollisuushistorian visualisoinnista saimme kokea Nevjanskin entisellä teollisuusalueella. Teollinen toiminta kylässä on supistunut huomattavasti ja valtaosa tehdasrakennuksista on puret-

tu. Muistona menneisyydestä kiiltelee maassa värikkäitä kuonakiven palasia. Tehtaan virkaa hoitanutta kirkkoa palautetaan alkuperäiseen tehtävänsä ja entistä suurempaan loistoon. Ikonostaasin maalaus oli vierailun aikana parhaillaan käynnissä. Alueen magneettina esiteltiin konferenssivieraille kaltevaa tornia. Astuessamme tornin ensimmäiseen kerrokseen oli peruukkiin ja barokkivaatteisiin puettu herrasmies vastaanottamassa vieraitaan. ”Olen Akinfij Demidoff, Nevjanskin metallitehtaiden johtaja”, hän esittäytyi ja tarjosi apulaisineen pientä purtavaa ja vodkaryypyn pienistä keramiikkapikareista. Rajansa draamapedagogiikallakin! Kokonaisuutta täydensi patsas, jonka luokse kulki kivetty tie kirkolta. Patsas esitti Akinfijn isää ja Demidoffien teollisuusdynastian perustajaa Nikita Demidoffia (1656–1725) liikekumppaninsa Pietari Suuren kanssa. Keisari oli kovasti mielistynyt Demidoffin tehtaiden valmistamiin aseisiin ja niinpä Demidoffista tuli Venäjän armeijan hovihankkija. Demidoffin nimeen törmäsimme Uralilla toistamiseen. Käytännössä kaikki alueen metallitehtaat ja kaivokset ovat Demidoffin suvun perua.¹

KONFERENSSIN ANTI

Nähtävää ja sydämellisiä vastaanottotilaisuuksia venäläisine laulu- ja tanssiryhmineen riitti. Zakuska-pöydät vodkapulloineen osoittivat aitoa vieraanvaraisuutta. Entä itse konferenssi? Mikä oli sen tieteellinen anti? Konferenssissa pidettiin noin 60 valmisteltua puheenvuoroa yleisistunnoissa ja useissa teemaistunnoissa. Kuten niin usein, ohjelma oli pakattu liian tiiviiksi. Aikaa puheenvuorojen herättämille kysymyksille ja keskusteluille ei ollut eikä edes osallistujalista saatu, mikä olisi auttanut keskustelupartnereiden etsimisessä istuntojen ulkopuolella. Tekniikka toimi kuitenkin erinomaisesti. Tulkkauspalvelut, ruokailut, kuljetukset toimivat hyvin ja aikatauluista pidettiin kohtalaisen tiukasti kiinni. Päällimmäisenä jäi kuitenkin mieleen, että isäntien kannalta konferenssi toimi tärkeänä kannustimena Keski-Uralin metalliteollisuusperinnön arvostuksen kohottamiseksi. Tämä näkyi muun muassa siinä, että istuntojen puheenjohtajistoon kuului kaupunginjohtajia, jopa maaherra, päivälehdissä oli etusivun juttuja konferenssista ja liikennepoliisit johdattivat konferenssivieraita kuljettavia linja-autoja. Konferenssin tavoitteet eivät valuneet siltä osin hiekkaan, sillä TICCIH:in yleiskokous päättikin tukea Keski-Uralin metalliteollisuusalueen suosittamista UNESCO:n maailmanperintölistalle – eikä suotta.

Miten kokous edisti TICCIH:in käytännön työtä? Yleiskokouksessa päätettiin vahvistaa järjestön organisatorista rakennetta selkeyttämällä kansallisten edustajien asemaa ja valintaperusteita. Temaattisia jaostoja tullaan lisäämään muun muassa elintarvikealalle. Koulutukseen ryhdytään panostamaan ja järjestön verkkosivustoa kehitetään. Yhteistyötä ICOMOS:in kanssa lisätään ja Euroopan ulkopuolisten mantereiden – erityisesti Aasian ja Afrikan – maita pyritään saamaan aktiivisemmin mukaan järjestön toimintaan. Asetetut tavoitteet ovat osoitus siitä, että toimintaa pyritään aktivoimaan käytännön tasolla ja karistamaan näin järjestöä vaivannutta kankeutta. TICCIH:in puheenjohtajana jatkaa Eusebi Casanelles Espanjasta. Seuraavan varsinaisen vuonna 2006 pidettävän konferenssin pitopaikka jäi vielä avoimeksi. Sitä ennen pidetään kuitenkin ns. välikokous Japanissa 6.–8. heinäkuuta 2005. Kokous hyväksyi myös tärkeän asiakirjan, jossa määritellään ensimmäistä kertaa virallisesti, mitä teollisuusperintö (industrial heritage) ja teollisuusarkeologia ovat. Asiakirja löytyy TICCIH:in kotisivulta.

1 Aurora Karamzinin (1808-1902) ensimmäinen puoliso Paul Demidoff (1798–1840) oli samaa teollisuuskukua.

LINKIT:

<http://www.mnactec.com/TICCIH/> – The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage
www.ntmk.ru – Nizhny Tagil Iron and Steel Works

Teollisuuden savu on arkipäivää Nizhny Tagilissa. Teräskombinaatti sijaitsee rautatieaseman takana, lähellä kaupungin keskustaa. Kuva: Tuija Mikkonen.

